

## **2. MIKROEKONOMSKE POLITIKE KOJE SU IZOSTALE**

### **Uvod**

*Makroekonomski pokazatelji u prvoj polovici ove godine ukazali su na usporavanje rasta ili stagnaciju. Među hrvatskim ekonomistima postoje velike razlike glede vjere u pouzdanost pokazatelja, glede izbora pokazatelja na temelju kojih se nude objašnjenja, pa tako i glede samih objašnjenja i izvedenih preporuka. No, svi se slažu u jednom: promjena intenziteta ekonomske aktivnosti odvija se po sporijim stopama u usporedbi s istim razdobljem prošle godine.*

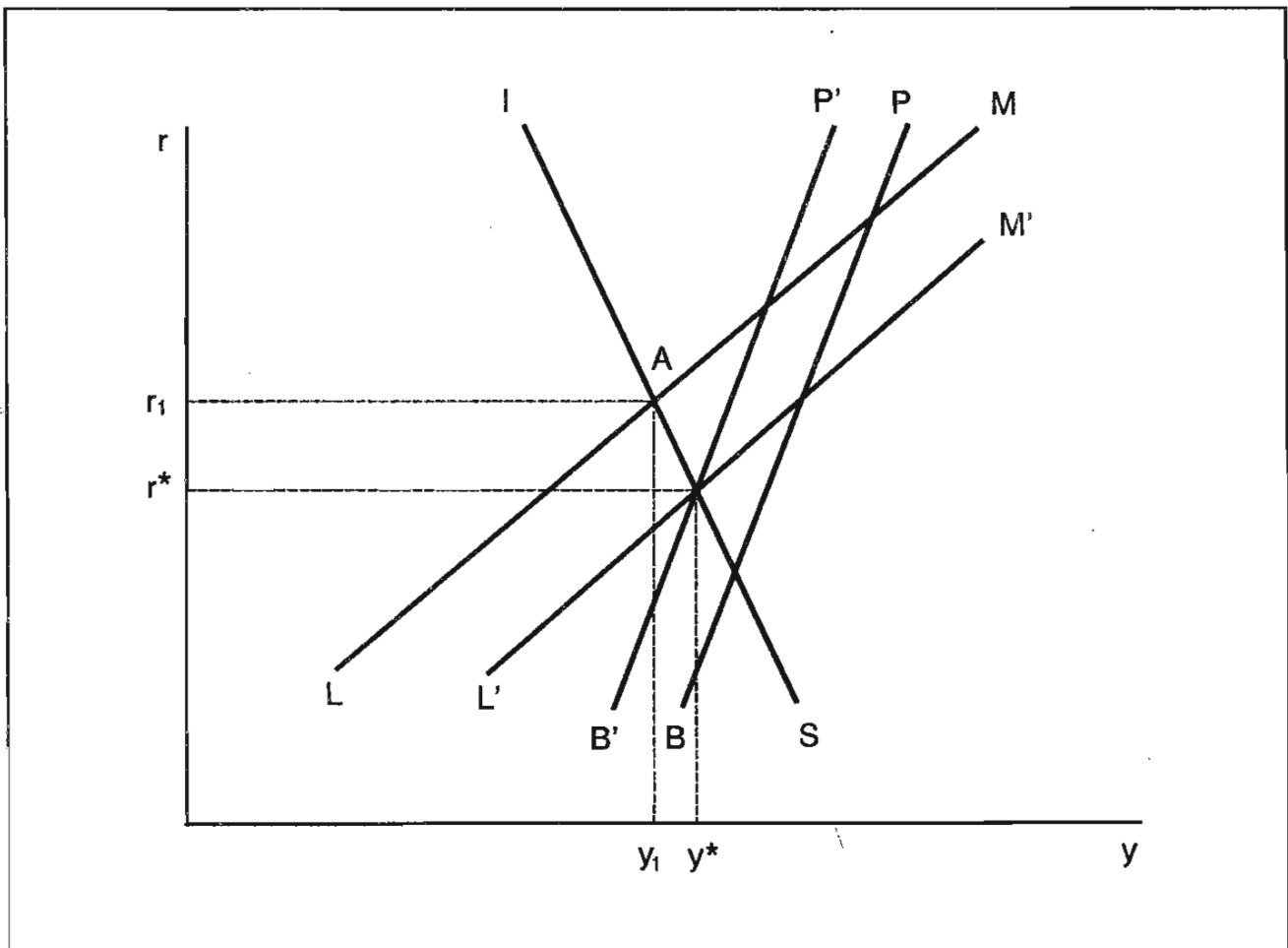
*Za jedne, to je tek prirodno sporiji rast na višoj osnovici pojačan sezonskim i možda još neotkrivenim cikličkim efektom (rast je u pravilu veći u drugoj polovici godine), za druge je to očit znak stagnacije, a za treće je znak recesije koja poziva na preispitivanje samih polazišta tekuće ekonomske politike. Ovaj rad se ne bavi tim tumačenjima, nego se iznosi argument da do usporavanja dolazi zbog toga što makroekonomska politika više ne može sama osigurati rast bez dubljih promjena u mikroekonomskom okruženju. Na primjeru mikroekonomske politike zaštite domaće proizvodnje pokazuje se smisao takvoga stava.*

### **1. O uzrocima rasta tijekom godine 1994.**

*U trenutku obaranja inflacije na površinu je isplivala makroekonomska neravnoteža koja se, dotad prikrivena, održala pod plaštem hiperinflacije. Zbog naglo narasle potražnje za novcem koja je izazvala aprecijaciju tečaja, neinflatorna monetarna ekspanzija (remonetizacija) mogla je pridonijeti uravnoteženju odnosa između makroekonomskih varijabli i potaknuti rast ekonomske aktivnosti. Tako je indeks procijenjenog GDP-a što ga objavljuje službena statistika, a koji predstavlja vrlo konzervativnu procjenu rasta, u posljednjem kvartalu 1994. godine bio 4,1% veći nego u posljednjem kvartalu 1993.*

Na slici 1 je prikazano stanje ekonomije u trenutku obaranja inflacije. Visoke kamatne stope ( $r_1$ ) i niska razina realnog outputa ( $y_1$ ) ostvareni su u unutarnjoj ravnoteži prikazanoj točkom A.

Slika 1.



Uz to je postojala vanjska neravnoteža koja se očitovala u rastu deviznih rezervi. Uravnoteženje se djelomično dogodilo aprecijacijom (pomak BP do B'P'), a djelomično remonetizacijom (pomak LM do L'M'), što je dovelo do pada kamatnih stopa u prvoj polovici prošle godine i rasta realnog outputa.<sup>1</sup> Prema tome, vođena je makroekonomska politika, koja je djelotvorno pridonijela uravnoteženju ekonomije.

<sup>1</sup> Ovo je tumačenje pomoću standardnog IS-LM-BP modela. O korištenju toga modela kao konceptualnog okvira za razumijevanje postinflacijskih događaja u nas već je pisano (Šonje, 1995), pa zainteresiranog čitatelja upućujem na taj rad objavljen u ovom časopisu.

Općenito, opisane politike imaju kratkoročni karakter i djelotvorne su u prevođenju sustava iz neravnotežnog u ravnotežno stanje. Na primjer, zamislimo da ekonomija prikazana na slici 1 uspostavi carinsku uniju s nekom grupom država i da to dovede do rasta njenog neto izvoza uz postojeći nominalni tečaj, kao i do rasta ostalih komponenti GDP-a zbog pritiska na rast proizvodnosti. U tom se slučaju, uz isti tečaj, BP krivulja pomiče udesno od početne ravnoteže i IS krivulja bilježi ekspanzivni pomak prema gore. Tada ponovo imamo teorijski slučaj kakav smo prethodno ilustrirali na primjeru posthiperinflacijskog uravnoteženja ekonomije. Ili će tečaj aprecirati, ili će ponuda novca narasti (otkup deviza), ili će se voditi neka kombinacija tih politika. Konačan izbor politike zavisit će o preferencijama kreatora ekonomske politike, o njihovoj percepciji opasnosti od inflacije koja dugoročno može poništiti pozitivne učinke na rast i razvoj.

U oba prikazana slučaja, kreatori ekonomske politike aktiviraju neke makroekonomske instrumente kao odgovor na makroekonomske šokove. U prvom slučaju radilo se o posthiperinflacijskom šoku naglo narasle potražnje za novcem, u drugom slučaju radi se o političkom šoku integracije većeg broja nacionalnih tržišta. No, što se događa kada šokovi izostaju?

## **2. Općenito o uzrocima rasta**

Ako se zanemari tradicionalna makroekonomika, čije se spoznajne i praktične ambicije zaustavljaju na ublažavanju cikličkog ponašanja privrede, tzv. "mainstream" ekonomika i nema mnogo za reći o rastu i razvoju. Tradicionalni modeli rasta su predmetno i metodološki preuski da bi objasnili rast. Primjerice, u vjerojatno najpoznatijem modelu rasta, onom Solowljevom iz godine 1956, tehnološki napredak je jednostavna funkcija vremena što ne objašnjava ni tehnološki napredak ni njime potaknut rast. Stabilna stopa ekonomskog rasta jednaka je stopi rasta ponude rada, a dodana vrijednost je funkcija količina kapitala i rada. Stopa rasta ponude rada je egzogena, kao i granična stopa štednje koja određuje stopu rasta zalihe kapitala.

*Taj model nije dizajniran kao teorija koja bi odgovorila na pitanja: što određuje graničnu stopu štednje?, što određuje ponudu rada?, što određuje tehnološki napredak?, nego se zaustavlja na modeliranju dinamičke stabilnosti u kojoj sve relevantne varijable rastu po istoj stopi. To je, metodološki, veoma elegantan, ali spoznajno i praktično prilično ograničen rezultat, čiji intelektualni doseg završava tvrdnjom da je moguć stabilan ekonomski rast.*

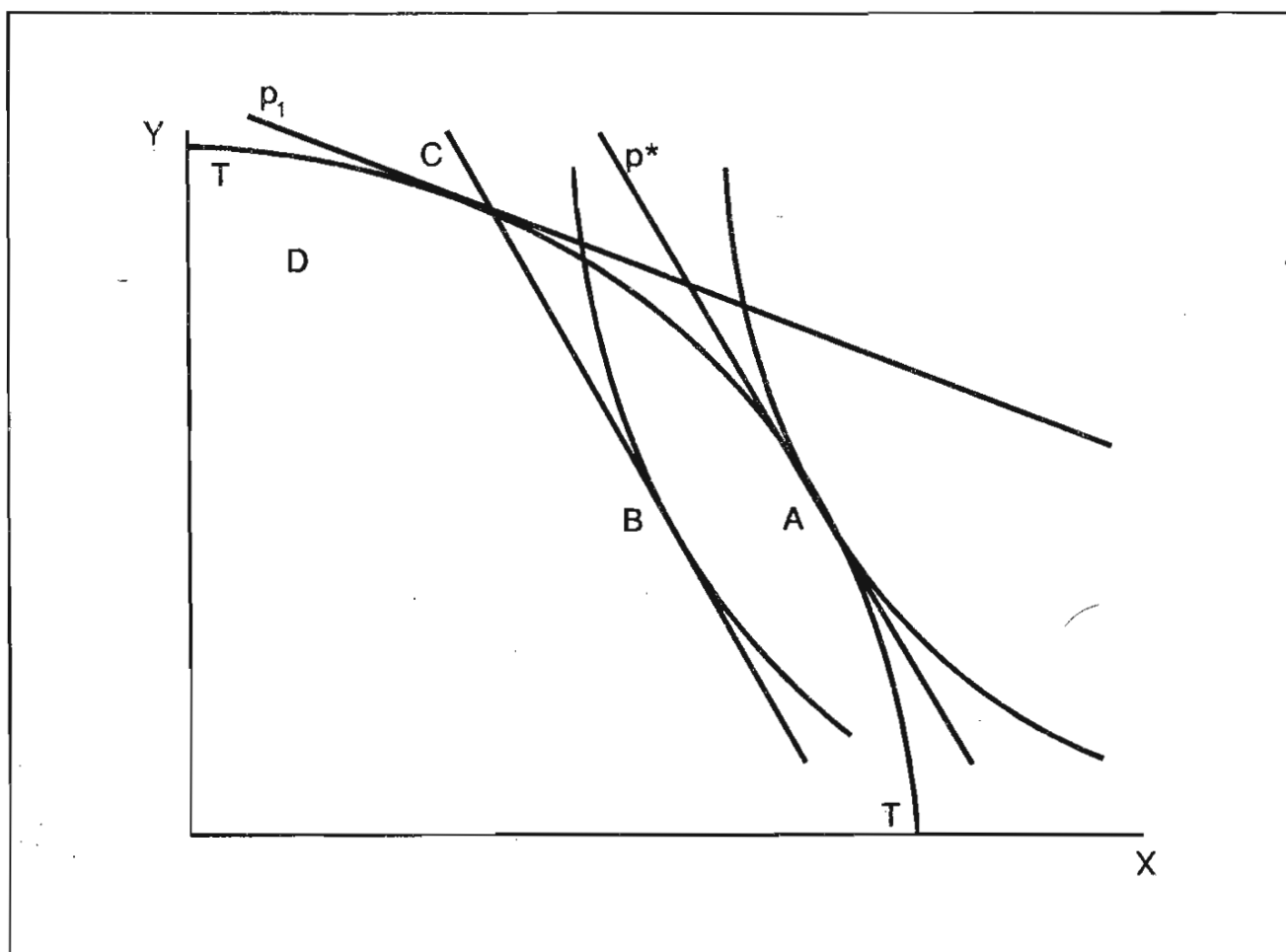
*Empirijska istraživanja u okviru tzv. "mainstream" ekonomike koja su se zasnivala na ocjenama agregatne proizvodne funkcije (koju susrećemo i u Solowljevom modelu rasta), pokazala su da promjene kapitala i rada ne mogu vjerodostojno objasniti promjene realne dodane vrijednosti. Zbog toga se razvio smjer u literaturi koji je naglašavao ulogu kvalitete rada, tj. obrazovanosti radne snage i ulogu "ljudskog kapitala". No, ni taj pristup nije odgovorio na temeljno pitanje: ako promjena faktora X, u ovom slučaju promjena kvalitete radne snage, određuje promjenu dodane vrijednosti, što onda određuje promjenu faktora X? Zašto zemlje koje su tijekom povijesti dosegle vrlo visoke stupnjeve ekonomskog razvoja nakon nekog vremena počinju zaostajati iako ulažu u faktore proizvodnje (slučaj Velike Britanije)?*

*Ako bismo ostali bez odgovora na posljednje pitanje i ako bismo bili svjesni da se doseg tradicionalnih makroekonomskih politika zaustavlja na vremenskim granicama kratkoga roka odnosno na konceptualnim granicama uravnoteženja privremene neravnoteže, onda bi preporuka hrvatskoj vladi iz takve perspektive glasila: ne činite ništa dok je ekonomija u ravnoteži, ma kako ta ravnoteža loša bila; instrumente makroekonomske politike koristite samo kada se ekonomija nađe izvan ravnoteže, a stvaranju privremenih neravnoteža možete pridonijeti političkim potezima koji će povećati integriranost domaćih sa svjetskim tržištima dobara, novca i kapitala, koji će otvoriti nova izvozna tržišta za domaće proizvođače (trgovački sporazumi) i koji će smanjiti sustavni rizik zemlje i potaknuti priljev kapitala. Međutim, ovo je krnja preporuka zbog toga što zanemaruje druge preporuke koje proizlaze iz mikroekonomske teorije. Naime, ako*

se makroekonomska stabilnost (ravnoteža) ostvaruje u uvjetima nepotpune zaposlenosti resursa, tada isključivo makroekonomske mjere ne mogu dati rezultata. Problem je mikroekonomske prirode i treba ga rješavati mikroekonomskim politikama.

Pišući o teoriji tehničke ili x-neeefikasnosti, Harvey Leibenstein (1966) često je spominjao tzv. "Horndahl efekt". Horndahl je ime švedske tvornice koja je više od jednog desetljeća, bez ijedne krune novih investicija, povećavala zaposlenost i proizvodnost rada. Tvornica je prilagođavala svoju proizvodnju novim zahtjevima tržišta stalno tražeći efikasnije metode upravljanja, organizacije, kombiniranja kapitala i rada, te kontrole troškova. Navodeći taj primjer, Leibenstein je želio naglasiti da realna poduzeća i ekonomski sustavi ne posluju na granici proizvodnih mogućnosti zbog nesavršenih informacija i ograničene racionalnosti donositelja odluka. Poslovanje se događa unutar skupa proizvodnih mogućnosti, kako je prikazano točkom B na slici 2.

Slika 2.



Umjesto u točki A, u kojoj dvosektorska ekonomija postiže tehničku i alokativnu efikasnost, ekonomija posluje u točki B u kojoj se ostvaruje alokativna, ali zbog spomenutih razloga izostaje tehnička efikasnost, te se javlja Leibensteinova x-inefikasnost koju mjerimo udaljenošću od granice skupa (TT).

Međutim, tehnička neefikasnost može se pojaviti zajedno s alokativnom neefikasnošću što je prikazano u točki D. I konačno, moguć je hipotetički slučaj u kojem se ostvaruje tehnička, ali izostaje alokativna efikasnost što je prikazano točkom C. Skup relativnih cijena  $p_1$  koji u toj točki tangencijalno dira granicu skupa proizvodnih mogućnosti ne predstavlja ravnotežne cijene. Slijedi da se proizvodnja i ukupno ekonomsko blagostanje mogu osjetno povećati u realnoj ekonomiji, koja posluje u točkama poput B, C ili D, ako se poduzmu mjere mikroekonomske politike koje će voditi sustav prema točki A. Koje su to politike?

Neravnotežne relativne cijene i x-inefikasnost javljaju se u ekonomijama koje su: veoma zaštićene, monopolizirane i/ili kartelizirane, u kojima je trgovina vlasničkim pravima i kapitalom otežana, u kojoj radna snaga, zbog tradicije, nema naviku seljenja iz sektora u sektor ili iz regije u regiju. Moglo bi se nabrojiti još mnogo obilježja takve ekonomije, no sva se ta obilježja mogu svesti pod jedno od dva osnovna: zatvorenost prema svijetu te sporost i nepreciznost alokacije ekonomskih resursa. Prema tome, sve politike otvaranja prema svijetu i poticanja alokacije resursa pozitivno utječu na ukupni ekonomski rast i razvoj. Utjecaj tih politika u dugom je roku mnogo važniji od utjecaja tradicionalnih makroekonomskih politika, čija važnost prestaje u kratkom i srednjem roku nakon otklanjanja početne neravnoteže.

### **3. Općenito o ulozi mikroekonomskih politika u postkomunističkim zemljama**

*Ako se pogleda spisak politika, koje se širom Središnje i Istočne Europe, pa tako i u Hrvatskoj, koriste paralelno s tradicionalnim makroekonomskim politikama, nailazi se na mnoge mikroekonomske politike, čiji je cilj otvaranje ekonomije i poticanje brze realokacije resursa (često se govori o "restrukturiranju" što samo zamagljuje prirodu problema). Takva je politika privatizacije i razvitka tržišta kapitala, politika liberalizacije režima vanjske trgovine i sustava cijena, politika sanacije banaka i sl. U osnovi, sve su to mikroekonomske politike usmjerene ubrzanju rasta. A kada se razmišlja o optimalnom dizajnu tih politika s njihovim osnovnim ciljem na umu, one se pokazuju kao vrlo transparentne politike, čiji je optimalni izgled i cilj relativno lako dokučiti. Primjerice, u slučaju privatizacije, prihodi proračuna i nominalna cijena dionica potpuno su nevažni kriteriji za oblikovanje mjera politike, jer najvažnije je potaknuti transfer i kolanje vlasničkih prava prema jasnim pravilima igre kako bi se tržište učinilo likvidnim i alokacijski efikasnim. Tako se podjela dionica pokazuje kao optimalna središnja mjera politike privatizacije. Međutim, velik broj zemalja na spomenutom području takvu mjeru nije prihvatio, a one zemlje koje su to učinile, pretežno to radé sporo, na izoliranim tržišnim segmentima i prema veoma kompliciranim administrativnim pravilima, koja nerijetko obuhvaćaju i regulaciju, ili barem pokušaj utjecanja na cijenu dionica.*

*Nadalje, vanjskotrgovačka politika, koja bi prije svega bila usmjerena povećanju alokativne i smanjenju x-neefikasnosti, podrazumijevala bi smanjenje prosječnog stupnja zaštite od uvoza i, još važnije, smanjenje disperzije režima i visina zaštite za različite vrste dobara. Međutim, u većini zemalja u tranziciji ove politike nisu transparentne.*

*Konačno, sanacija banaka, koja bi bila usmjerena širenju korisnog sustava financijskog posredovanja (koji izvanredno ubrzava i povećava točnost alokacije resursa), podrazumijevala*

bi čišćenje kontaminirane aktive, uravnoteženje bilance otpisom na teret jamstvenog kapitala i uspostavu nove vlasničke strukture nakon brze privatizacije od strane države preuzetog udjela. Modeli sanacije u praksi su mnogo manje transparentni, a hrvatski model koji je na papiru blizak spomenutom se ne provodi i nije vjerodostojan (jer zakon nije odredio rok za privatizaciju preuzetih udjela).

Nameće se pitanje: zašto tri glavne mikroekonomske politike koje mogu povećati realnu dodanu vrijednost i društveno blagostanje u provedbi postaju nevjerodostojne i nekonzistentne?

#### **4. O preprekama rastu**

Ekonomska teorija u akademskim visinama o praktičnim problemima vođenja ekonomske politike nema mnogo za reći. Ipak, postoje političko-ekonomske teorije koje mogu rasvijetliti problem.

Mancur Olson (1982) je iskoristio teoriju kolektivne akcije da bi objasnio uspone i padove relativnih ekonomskih moći pojedinih nacija. Dobio je prilično uvjerljive rezultate. Njegov glavni argument glasi: ljudi se uvijek nastoje organizirati u skupine kako bi promovirali i štitili svoje interese. Kada se radi o ekonomskim interesima, skupine mogu povećavati blagostanje svojih članova na dva načina:

- a) mogu pridonositi rastu ukupne realne dodane vrijednosti zajednice i tako povećati blagostanje svojih članova uz njihov nepromijenjeni relativni udio u narasloj vrijednosti,
- b) mogu uložiti trud i resurse u prisvajanje većih udjela u postojećoj dodanoj vrijednosti.

Skupine će izabrati onu strategiju djelovanja koja se više isplati. Promotrimo slučaj proizvodnje nekoga dobra u kojoj sudjeluju dva proizvođača s jednakim troškovima. Ako su poduzeća cjenovni konkurenti, cijena proizvoda bit će jednaka trošku i



društveno blagostanje bit će maksimalno, kao da se radi o tržištu savršene konkurencije (tzv. Bertrandov duopol). Tako će se proizvoditi najveća moguća količina uz najmanju moguću cijenu. Međutim, u tom slučaju poduzeća ne ostvaruju iznimnu dobit. Stoga imaju jasno izražen interes da se dogovore o višoj cijeni kako bi ostvarili izniman profit i dogovorno ga podijelili. U tom je slučaju cijena viša, a proizvedena količina manja. Rezultat je poznat iz svih udžbenika osnova mikroekonomike.

Koordinacija i dogovor aktera, međutim, nisu uvijek mogući zbog uzajamnog nepovjerenja. Naime, ako jedan proizvođač sam podigne cijenu, on riskira gubitak svih kupaca koji će kupovati proizvod od drugog proizvođača po nižoj cijeni. Prema tome, drugi proizvođač može uz neznatno nižu cijenu privući sve kupce i zaraditi profit gotovo jednak monopolističkom (jer kupce po pretpostavci privlači cijena infinitezimalno manja od monopolističke cijene).

Primjer se može ilustrirati igrom zatvorenikove dileme. Poduzeća su A i B. Ako poduzeća ne surađuju, tj. ako konkuriraju cijenama (strategija NS), profit poduzeća je nula. Profit poduzeća A prikazuje se s lijeve strane zareza, profit poduzeća B s desne. Ako poduzeća surađuju (strategija S) i dogovore se o kartelskoj cijeni (koja je jednaka monopolističkoj, jer kartel maksimizira ukupni profit kao da se radi o jednom monopolistu), ostvaruje se monopolistički profit od 8 jedinica koji se dijeli na dva jednaka dijela po 4. Konačno, ako jedno od poduzeća igra suradničku strategiju i podigne cijenu do monopolističke razine, a drugo pribjegne prevari i neznatno spusti cijenu ispod te razine kako bi privuklo sve kupce i zaradilo profit gotovo jednak monopolističkom samo za sebe, onda poduzeće koje surađuje ostvaruje neki gubitak  $x$  (jednak fiksnom trošku), a poduzeće koje vara ostvaruje gotovo monopolistički profit za kojeg, radi jednostavnosti, pretpostavljamo da je jednak monopolističkom. Tako prevarant zarađuje 8 jedinica profita.

	<b>Ponuda</b>	
	B	
S		NS
S 4,4		-x,8
	A	
NS 8,-x		0,0

*S gledišta obaju poduzeća, isplati se biti član interesne skupine, koja ima razvijene unutarnje mehanizme koordinacije, komunikacije, uspostave povjerenja, pa i mehanizme sankcioniranja prekršitelja s ciljem uspostave suradničke ravnoteže. U tom se slučaju cijena povećava, proizvedene količine padaju, ukupno se blagostanje smanjuje, a potrošaki se višak prelijeva u monopolističku rentu. Stoga su potrošači gubitnici, te imaju prirodan interes da se organiziraju kako bi spriječili kartelizaciju tržišta. Problem njihove organizacije prikazan je slijedećom dilemom.*

*Radi jednostavnosti pretpostavljamo da su samo dva potrošača. Ako se uspiju dogovoriti o suradnji, pretpostavljamo da imaju dovoljnu moć da blokiraju moć kartela, tako da zarađuju ukupni višak od 12 jedinica kojeg jednako dijele po 6. Taj višak je veći od ukupnog monopolističkog profita za 4. Ako se ne uspiju dogovoriti i ne surađuju, kartel je moćniji i potrošačima preostaje po jedinica viška što znači da ukupni gubitak blagostanja zbog kartelizacije iznosi 2 jedinice. Međutim, koordinacija aktivnosti potrošača košta x jedinica po potrošaču i u modelu postoji mogućnost prevare. Možda je neki potrošač istovremeno i proizvođač, ili možda kartel ponudi jednom potrošaču mito, ako blokira formiranje koalicije potrošača. Pretpostavljamo da potrošač - prevarant može zaraditi 7 jedinica, ako simulira suradnju i potom prevari drugog potrošača. Drugi potrošač, koji je igrao suradnički, gubi x jedinica koje je uložio u stvaranje koalicije umanjeno za jedinicu viška, koja mu ostaje nakon formiranja kartela proizvođača.*

## Potražnja

	B	
S		NS
S 6,6		-x+1,7
	A	
NS 7,-x+1		1,1

Konačni ishod ove političke borbe za izgled tržišta zavisit će o brzini formiranja koalicija, jer je brzina u uskoj pozitivnoj korelaciji s mogućnostima koordinirane akcije i mogućnostima lobističkog utjecaja na vertikalne instrumente moći državnoga aparata. Brzina formiranja koalicije je u uskoj negativnoj vezi s brojem aktera čiji se interesi nastoje koordinirati i pretvoriti u političku akciju. Dokazat ćemo to apstraktnim teorijskim modelom (Tirole, 1991).

Neka je  $P$  suradnički rezultat igre koji se dijeli na  $n$  dijelova, gdje je  $n$  broj aktera. Neka je  $K$  korist od prevare kada drugi igrač igra suradničku strategiju i neka su igrači svjesni da se socijalna situacija može ponoviti beskonačno mnogo puta u budućnosti tako da se korist od suradnje diskontiranjem svodi na sadašnju vrijednost, jer se suradnja ponavlja iz razdoblja u razdoblje. Korist od prevare se ne diskontira, jer ona se ostvaruje samo jednom, sada; jednom prevaren igrač više ne igra suradnički s drugim igračem koji ga je prevario, tako da se nakon prevare igra vječno nalazi u nekooperativnoj ravnoteži. Nema vanjskih sankcija za prevaru.

Poticaaj za suradnju (formiranje koalicije i kolektivna akcija u skladu s interesima) postoji ako je sadašnja vrijednost  $n$ -tog dijela ukupne koristi od suradnje ( $P$ ) veća ili jednaka jednokratnoj koristi od prevare ( $K$ ). Poticaaj se može matematički zapisati kao:

$$(P/n)(1 + \delta + \delta^2 + \dots) \geq K \quad (1)$$

gdje je  $\delta$  diskontni faktor ( $\delta = e^{-rt}$ ),  $r$  diskontna stopa, a  $t$  kontinuirano vrijeme. Suma beskonačnog diskontnog reda je  $1/(1-\delta)$ , pa uz pretpostavku igre u kojoj je  $P=K$  nakon sređivanja dobivamo:

$$\delta > 1 - (1/n)$$

(2)

Ovaj rezultat pokazuje da što je veći broj aktera  $n$ , to veći mora biti i diskontni faktor (manja diskontna stopa) koji je dovoljan da bi poticaj za koordinaciju postojao. Drugim riječima, što je veći broj zainteresiranih aktera to je, uz ostale veličine zadane, manja vjerojatnost da će se njihova interesna skupina uspješno organizirati i koordinirati akcije. U konkretnom slučaju, interesne skupine na strani ponude (poduzeća), organizirat će se mnogo lakše i brže od interesnih skupina na strani potražnje, jer na strani ponude je vrlo mali broj homogenih proizvođača s jasno prepoznatljivim interesom, a na strani potražnje su tisuće, deseci i stotine tisuća heterogenih potrošača. Ovi posljednji gube političku borbu za tržište i blagostanje, a preraspodjela se odvija u korist politički uspješnije organizirane manjine.

Primjer i teorijski rezultat u skladu su s Olsonovom teorijom kolektivne akcije koja predviđa da će u društvu prevladavati tzv. distribucijske koalicije, skupine koje se bore za veći udio u postojećoj dodanoj vrijednosti. Prema Olsonu, koalicije čija interesna ravnoteža potiče na rast i razvoj mnogo se teže formiraju, održavaju i nadziru.

Tako je opisan teorijski argument koji može objasniti neučinkovitost i sporost mikroekonomskih politika u postkomunističkim zemljama. Sve konzistentno provedene mikroekonomske politike (privatizacija, liberalizacija, sanacija banaka), znače dobitak za većinu i gubitak za manjinu. Kako se manjine lakše politički organiziraju i zbog toga lakše koriste instrumente državne moći (koji su, zbog komunističke prošlosti, veoma razvijeni), postoji vrlo velika vjerojatnost blokade provođenja djelotvornih mikroekonomskih politika.

## **5. Empirijski test: evolucija sustava zaštite u Hrvatskoj 1992-1994.**

Teorijska hipoteza je možda pogrešna i zbog toga ju treba empirijski testirati u različitim zemljama i socijalnim okolnostima. Hipotezu se ne može testirati izravno, no mogu se testirati neke empirijske činjenice na koje teorija ukazuje (zbog toga je ekonomija deduktivna i empirijska znanost). Ovdje će se prikazati naznake o tome da teorija možda vrijedi na primjeru evolucije sustava zaštite domaće proizvodnje godine 1992-1994.

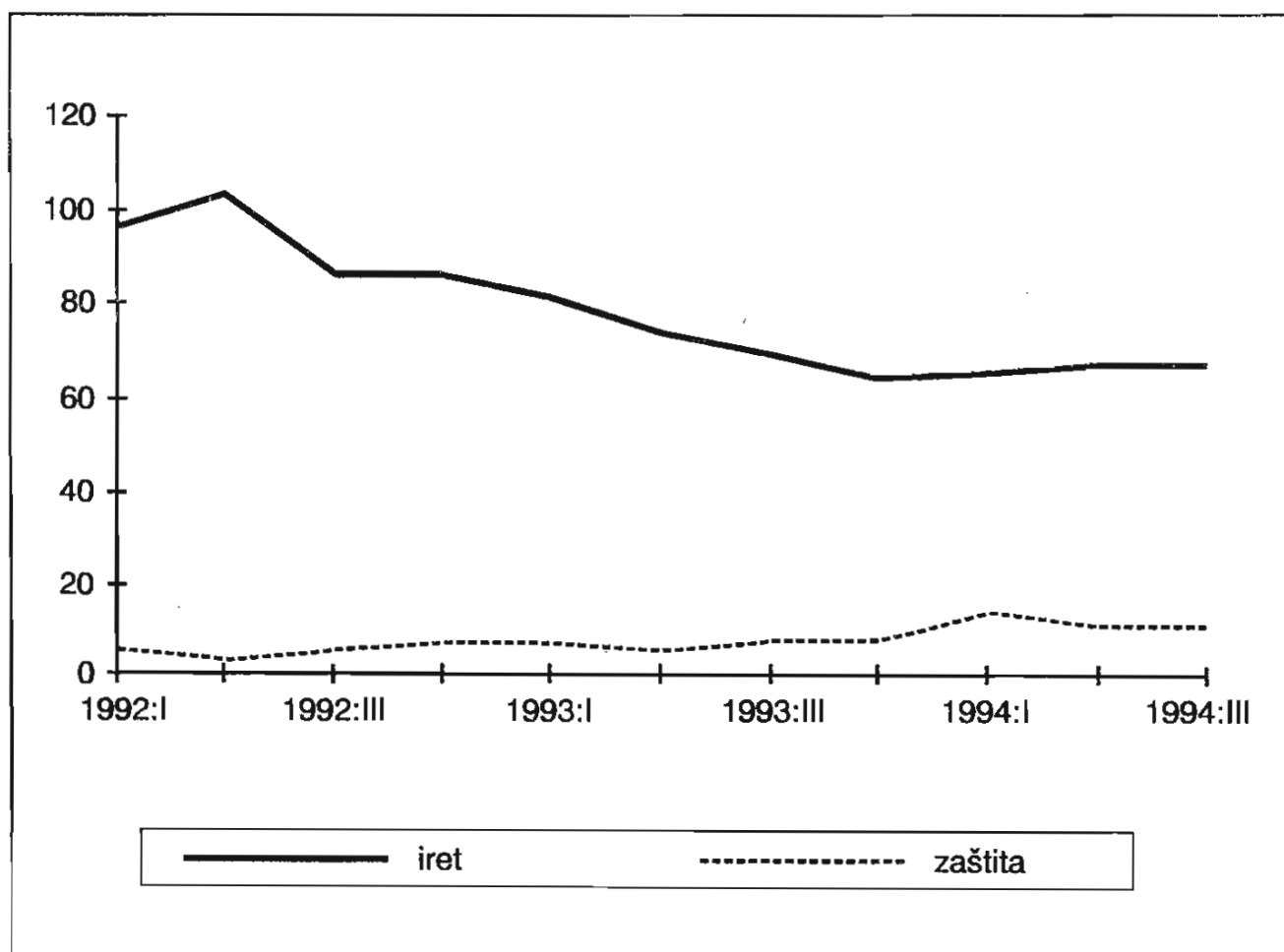
Empirijska istraživanja evolucije stupnja zaštite u razvijenim zemljama pokazala su da stupanj zaštite domaćih proizvođača raste u fazama recesije (Hillman, 1983; Marvel i Ray, 1983). Spomenuti autori su, na tragu rada G. Stiglera (1971), zaključili da je restrukturiranje niskoproizvodnih aktivnosti za poduzetnike mnogo skuplje od jačanja političkih pritisaka za zaštitu proizvodnje. Gary Becker (1985) je ove argumente povezo s Olsonovom teorijom, a sam Olson je naznačio da zemlje ostvaruju najviše stope rasta u trenucima kada su njihova tržišta najotvorenija i kada domaći proizvođači uživaju najniži stupanj zaštite. Ilustrirao je to na primjeru Švicarske i Švedske.

Istraživanje prosječnog stupnja zaštite hrvatske ekonomije pokazalo je da postoji negativna korelacija između kretanja realnog tečaja domaće valute i ostvarenog prosječnog stupnja zaštite (mjenjenog omjerom fiskalnih prihoda od uvoza i samog uvoza). Teorija kolektivne akcije predviđa upravo takav rezultat. Naime, kada bi državna administracija bila potpuno imuna na lobističke pritiske i kada bi ona imala "čistu" funkciju cilja usmjerenu maksimiziranju blagostanja svih građana, očekivali bismo nizak i stabilan stupanj zaštite s vrlo malim varijacijama stupnjeva i režima zaštite za različite skupine roba, te vrlo malu osjetljivost čitavog sustava zaštite na kretanja ostalih makroekonomskih varijabli. Posebno bismo očekivali da se stabilnost očituje u razdoblju aprecijacije realnog tečaja, kada uvozna dobra relativno pojeftinjuju i kada postoji velika vjerojatnost da će se poduzetnici organizirati i pokušati ishoditi

zaštitu od konkurencije iz uvoza. Kako je od godine 1992. realni tečaj stalno aprecirao, imamo zanimljivu povijesnu eksperimentalnu situaciju u kojoj možemo testirati teoriju.

Na slici je prikazana prosječno ostvarena zaštita po kvartalima i indeks realnog tečaja (tromjesečni prosjek za kvartal).

**Slika 3.**  
**INDEKS REALNOG TEČAJA (IRET) I PROSJEČNO OSTVARENA ZAŠTITA PO KVARTALIMA 1992:1 - 1994:3**



Pogled na podatke ukazuje na to da između veličina možda postoji negativna veza. Jednostavna regresijska analiza koja je provedena u izvornom istraživanju pokazala je usku negativnu vezu između indeksa bilateralnog realnog tečaja uz njemačku marku i prosječno ostvarenog stupnja zaštite. Ovdje je korišten drukčiji realni tečaj koji predstavlja realni efektivni tečaj

ponderiran udjelima trgovine s najvažnijim vanjskotrgovačkim partnerima i regresijska analiza nije dala dobre rezultate. Prema tome, rezultat je osjetljiv na način mjerenja varijabli, što znači da zasad nemamo dovoljno argumenata ni za prihvaćanje niti za odbacivanje spomenute hipoteze. Ako se svemu doda problem s utjecajem inflacije na mjerenje varijabli, očito je da je potrebno najprije pažljivo pristupiti mjerenju i potom obaviti empirijske testove.

Uprkos tomu, činjenica je da je prosječni stupanj zaštite narastao s 6,5% na 8,5% u 1993. u odnosu na godinu 1992, a da je prosječna inflacija u obje godine bila vrlo slična, pri čemu je realni tečaj aprecirao. Prosječni realni tečaj u godini 1994. dalje je aprecirao, a prosječno ostvareni stupanj zaštite za prvih devet mjeseci popeo se na 14%. U tome je vjerojatno sadržana pogreška mjerenja, no teško je procijeniti kolika je ona bila i teško je povjerovati da ona može objasniti čitav skok ove vrijednosti. U svakom slučaju, vrijedno bi bilo teoriju dalje testirati na ovom primjeru.

## **Zaključak**

Za funkcioniranje tržišta, konkurenciju i realokaciju resursa koja pogoduje rastu i razvoju treba se politički izboriti, jer tržišta su u današnjem svijetu (bez iznimke) podložna političkoj blokadi od strane interesnih skupina. U ovom je radu na primjeru politike zaštite pokazano da postoje naznake o tome kako se političko-ekonomski poduzetnici brane od uvozne konkurencije pritiskom na promjene sustava zaštite, no istaknuto je da su mjerenja u tolikoj mjeri neprecizna da ne omogućavaju ni prihvaćanje niti odbacivanje teorijske hipoteze. Međutim, važniji je teorijski zaključak ovoga rada: rast koji je utemeljen samo na makroekonomskim politikama više nije moguć bez podrške mikroekonomskih politika usmjerenih otvaranju domaćih tržišta i ubrzanju alokacije resursa, a djelotvornost tih politika zavisi o političkim čimbenicima o čijoj dinamici ekonomska teorija zasad nema mnogo za reći.

## LITERATURA

Becker, Gary S. (1985): "Public Policies, Pressure Groups and Dead Weight Costs", **Journal of Public Economics**, 28: 329-47.

Hillman, Arye E. (1982): "Declining Industries and Political-Support Protectionist Motives", **American Economic Review**, 72: 1180-87.

Leibenstein, Harvey, (1966): "Allocative Efficiency vs. X-efficiency", **American Economic Review**, lipanj: 392-415.

Marvel, Howard P. i Edward J. Ray (1983): "The Kennedy Round: Evidence on the Regulation of International Trade in the United States", **American Economic Review**, 73: 190-97.

Olson, Mancur, (1982): *The Rise and Decline of Nations*. New Haven: Yale University Press.

Stigler, George J. (1971): "The Theory of Economic Regulation", **Bell Journal of Economics and Management Science**, 1: 1-21.

Šonje, Velimir, (1995a): "Ocjena učinkovitosti postojećeg sustava zaštite i naznake nove strategije zaštite", u: Trlin, Vladimir (ur.), *Studija o pristupnim osnovama za prijem Republike Hrvatske u svjetsku trgovinsku organizaciju WTO*, Zagreb: Ekonomski institut - Zagreb: 61-85.

Šonje, Velimir, (1995b): "Politika tečaja i konkurentnost nacionalne ekonomije", **Privredna kretanja i ekonomska politika**, 36: 16-37.

Tirole, Jean, (1990): *Theory of Industrial Organization*. Cambridge, Mass: MIT Press.